

Laura Kärppä, Helena Karppinen & Kaisu Pitkälä

laura.karppa@helsinki.fi, helena.karppinen@helsinki.fi, kaisu.pitkala@helsinki.fi

Pehmeät opetusaiheet kovan tieteenalan opetuksessa

Lääketieteen koulutuksen tavoitteena on lakisääteisen lääkäriammattin harjoittamisen lisäksi myös valmistaa opiskelijoita ihmisläheiseen käytännön työhön. Sama on nähtävissä myös Helsingin yliopiston yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osaston opintojaksojen tavoitteissa. Yleislääketieteen opintojaksot on ripoteltu lääketieteen peruskoulutuksen ensimmäisestä opintovuodesta kuudenteen, ja laajan opintojakso sijoittuu viidennelle vuodelle. Opintojaksoa uudistettiin siten, että ennen käytännön terveyskeskusharjoittelua edeltänyt ryhmäopetusviikko hajautettiin kahteen osaan. Ennen käytännön harjoittelua olevissa ryhmäopetuksissa keskityttiin selkeästi kliinisiin aiheisiin, ja harjoittelun jälkeen fokus oli lääkärin ammatillisuuteen liittyvissä aiheissa. Ryhmäopetusviikon hajauttamisen perusteena oli tavoite koko opetuksen fokuksen terävöittämisestä sekä ammatillisuuteen liittyvien opetusaiheiden merkityksen selkeyttämisestä opiskelijoille. Tavoite saavutettiin, sillä harjoittelun jälkeisten opetusaiheiden merkityksellisyys selkiytyi opiskelijoille käytännössä kertyneen kokemuksen kautta.

(Yleis)lääketiede muutakin kuin medisiinaa

Tieteenalojen jaottelu niin sanottuihin koviin ja pehmeisiin aloihin juontuu näkemyksestä erilaisista akateemisista heimokulttuureista. Heimokulttuurien eroavuuksina nähdään niin eri traditiot kuin käsitykset tieteen tekemisestä sekä tiedon laadusta. (Becher, 1989.) Pehmeiden alojen edustajina nähdään usein muun muassa humanistiset tieteet, kun taas lääketiede luetaan perinteisesti koviin tieteenaloihin. Kovan tieteenalan maineestaan huolimatta on Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan peruskoulutuksen tehtäväksi kirjattu tavoite valmistaa opiskelijat lakisääteisen lääkäriammattin harjoittamiseen sekä muun muassa antaa valmiuksia toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa (Lääketieteellisen tiedekunnan verkkosivut). Lääkärin ammatin harjoittamiseen vaadittujen tietotaitojen lisäksi opintojen on tarpeen tuottaa lääkäreitä, jotka lähestyvät potilaitansa kohdaten heidät sosiopsykobiologisina olentoina ja joiden ammatti-identiteetti rakentuu yhtä lailla ystävällisyyden sekä humanisuuden varaan (Pasternack, 2003, s. 2017). Lääketieteen koulutus pitää siis sisällään paljon muuta kuin kliinisten taitojen kartuttamista. Tavoitteena on tieteellisen tiedon soveltaminen käytännön työssä, jossa ihminen kohtaa toisen ihmisen.

Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osasto on osa Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan kliinistä laitosta. Osaston opintojaksot on ripoteltu pitkän lääketieteen lisensiaatin tutkintoa, ensimmäisestä opintovuodesta kuudenteen. Opetusten painotus liikkuu opiskelijoiden perusterveydenhuoltoon tutustumisesta sekä haastatelu- ja vuorovaikutustilanteiden tarkastelusta siirtymiseen

kohti kliinisiä taitoja ja viimeisenä osaksi työyhteisöä. Opintojaksojen tavoitteissa on koko lääketieteen koulutuksen tavoitteita sivuavasti pyrkimys antaa kliinisten tietotaitojen lisäksi opiskelijoille valmiuksia myös muihin yleislääkärin keskeisiin ydinosaamisalueisiin, kuten kokonaisvaltaiseen ja potilaslähtöiseen työotteeseen sekä moniammatillisuuteen (ks. EURACT, 2005).

Varsinainen yleislääketieteen opintojakso (kuusi opintopistettä) sijoittuu viidennelle opiskeluvuodelle. Jakso sisältää yhden ryhmäopetusviikon jälkeen suoritettavan kahden viikon mittaisen harjoittelun pääkaupunkiseudun tai HYKS-piirin terveyskeskuksessa. Tämän lisäksi opintojaksoon kuuluu erilaisia seminaareja, harjoittelua Haartmanin sairaalan terveyskeskuspäivystyksessä, oma-toimista opiskelua sekä loppotentti. Tavoitteena on, että jakson jälkeen opiskelijalla on valmiudet perusterveydenhuollossa toimimiseen ja kyky käyttää jo opittuja kliinisiä tietoja ja taitoja terveyskeskuslääkärin työssä. Tavoitteena on myös, että opiskelijan lääkäriys on vahvistunut jakson aikana niin, että hän osaa toimia moniammatillisessa työssä ja ymmärtää perusterveydenhuollon keskeiset tehtävät. (Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon verkkosivut.) Sisällöllisesti laajan opintojakson tavoitteeksi voisi siis yksinkertaisuudessaan nimetä pyrkimyksen valmentaa opiskelijoita muodostamaan kokonaiskuva terveyskeskuslääkärin työstä.

Ryhmäopetusviikon merkityksellisyydestä

Keväällä 2013 Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osasto järjesti vuosittaisen verkostokokouksen opetushenkilökunnan ja opiskelijoiden kesken. Yleislääketieteen

opintojakson osalta keskeisin kehittämissuositus koski jakson rakenteellista uudistusta. Jaksoon kuuluvaa ryhmäopetusviikkoa ehdotettiin hajautettavaksi niin, että aiemmin yhtenäisen ryhmäopetusviikon sijasta ryhmäopetusta olisi kolme päivää ennen kahden viikon harjoittelua. Harjoittelun jälkeen opetusta jatkettaisiin vielä kahden päivän ajan. Opintojakson muutosta suunniteltiin vuoden 2013 aikana, ja uudistettu opintojakso pyörähti käyntiin keväällä 2014.

Opetusaiheet päätettiin jakaa niin, että ennen harjoittelua fokus olisi pääsääntöisesti selkeissä kliinisissä aiheissa, ja harjoittelun jälkeisissä ryhmäopetuksissa käsiteltäisiin ”pehmeitä”, ammatillisuutta koskevia aiheita kuten haastavien potilaiden tai päihderiippuvaisten hoitoa, epävarmuuden sietoa sekä oman osaamisen ja lääkäriyden reflektointia. Yhden opetuksen aihe oli ennalta määriteltujen aiheiden listalta opiskelijoiden valittavana oleva ”miun maun mukkaan”.

Ryhmäopetusviikon hajauttamisen perusteena oli tehdä opetusten fokus opiskelijoille näkyvämmäksi. Niin sanottujen pehmeiden aiheiden oppimisen uskottiin olevan opiskelijoille mielekkäämpää harjoittelun jälkeen. Tavoitteena oli hyödyntää teorian ja käytännön kokemusten vuoropuhelun synnyttämää kokemustietoa (ks. Poikela, 2001, s. 105). Oikeanlaisessa kontekstissa muodostunut kokemustieto voi myös sulautua hiljaiseen tietoon, jolla tässä tarkoitetaan ”*korkeatasoiseen osaamiseen liittyvää taitamista --, joka voi siirtyä ekspertilta noviisille vain seuraamisen ja tekemisen prosessissa*”. (Poikela, 2001, s. 106–107.) Terveyskeskusharjoittelu yksilöllisessä ohjauksessa tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden juuri tähän (ks. Pitkälä ym. tässä teemanumerossa). Harjoittelun myötä kertynyt tieto on hyvin merkityksellistä niin opiskelijan oppimisen kuin oman toiminnan konkretisoitumisenkin kannalta. Pehmeät opetusaiheet taas voidaan nähdä opiskelijan toiminnan tukijoina.

Harjoitteluun ja takaisin – oma osaaminen osaksi opetusta

Ryhmäopetuksen hajauttamisella ennen ja jälkeen terveyskeskusharjoittelujaksoa pyrittiin niin terävöittämään opetusten fokusointia ylipäänsä kuin tekemään opiskelijoille näkyvämmäksi pehmeiden opetusaiheiden merkityksellisuutta ja mielekkyyttä. Kliinisten opetusaiheiden painottuminen ennen harjoittelua toimi hyvänä kertauksena ennen käytännön harjoittelua. Pehmeiden aiheiden merkityksellisyys taas konkretisoitui opiskelijoille hyvin harjoittelun jälkeisissä opetuksissa, kun todellisessa työssä terveyskeskuksessa yksittäisen diagnoosin tekemisen sijaan tärkeämpää olikin oppia hallitsemaan omaa työtä erilaisissa vastaanottotilanteissa.

Opintojakson lopputentin yhteydessä kerätyn kirjallisen palautteen mukaan opiskelijat olivat lähes yksimielisiä

siitä, että ryhmäopetuksen hajauttaminen ennen ja jälkeen harjoittelun oli kannattavaa. Opetusviikon hajauttamista tukevat mielipiteet jakautuivat painopisteiltään kahteen: osa opiskelijoista koki viiden peräkkäisen ryhmäopetuspäivän olevan kaiken kaikkiaan liian raskasta tiedon omaksumisen kannalta, osa koki positiivisena sen, että terveyskeskusharjoittelussa opittua sai vielä reflektoida ja pohtia harjoittelun jälkeisissä opetuksissa. Osa opiskelijoista myös toivoi mahdollisuutta vaihtaa ennen harjoittelua valitsemansa ”miun maun mukkaan” -opetuksen kliinisen aiheensa: parempana vaihtoehtona pidettiin sittenkin keskustelua omista kokemuksista tai reflektointia omasta lääkäriydestä.

Ryhmäopetusviikon hajauttaminen jatkossakin näyttää perustellulta. Aikataulullisista syistä täydellistä jakoa kliinisten ja pehmeiden aiheiden välille ennen ja jälkeen harjoittelun ei onnistuttu tekemään. Kliiniset aiheet ovat tärkeitä harjoittelun kannalta ja niiden sijoittuminen ennen harjoittelua pidettäviin ryhmäopetuksiin terävöittää koko opetuksen fokusta. Jatkossa on hyvä pohtia pehmeiden opetusaiheiden kehittämistä edelleen opiskelijalähtöisempään suuntaan: omien potilastapausten hyödyntämistä harjoittelujen jälkeisissä opetuksissa on syytä lisätä.

Lääkäriksi opiskeleminen näyttää koostuvan hyvin moninaisista tekijöistä. Kliinisten taitojen taitamisen lisäksi lääkärin on yhtä lailla hyvä pyrkiä inhimillisyyteen toiminnassaan. Tavoitteena on, että opiskelijalle piiryy kokonaiskuva lääkärityön merkityksellisistä tekijöistä. Yksi mahdollinen keino tähän näyttäisi olevan opetuksen tarkoituksenmukainen rytmittäminen. Pehmeätkin opetusaiheet muodostuvat käytännön kokemusten siivittämänä merkityksellisiksi.

Kirjoittajat toimivat Helsingin yliopiston yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon osastossa. Laura Kärppä toimii siellä opintosihteerinä, Helena Karppinen yleislääketieteen kliinisenä opettajana ja Kaisa Pitkälä yleislääketieteen professorina.

LÄHTEET

- Becher, T. & Trowler, P. R. (1989). *Academic tribes and territories. Intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Bury St Edmunds: SRHE & Open University Press.
- EURACT, European Academy of Teachers in General Practice (Network within WONCA Europe). (2005). *The European definition of general practice / family medicine. Short version*. Sähköinen julkaisu. Luettu 22.4.2014, <http://www.woncaeurope.org/sites/default/files/documents/Definition%20EURACTshort%20version.pdf>
- Lääketieteellisen tiedekunnan verkkosivut. Luettu 8.4.2014, http://www.med.helsinki.fi/peruskoulutus/perustutkinnot/II_pysyvaivamaaraykset1.html
- Pasternack, A. (2003). Ratkaiseeko ongelmalähtöinen oppiminen lääketieteen opetuksen ongelmat? *Duodecim* 2003, 119, 2017–2019.
- Poikela, E. (2001). Ongelmaperustainen oppiminen yliopistossa. Teoksessa E. Poikela & S. Östtilä (toim.), *Tutkiminen on oppimista – ja oppiminen tutkimista*. Sähköinen julkaisu. Luettu 16.4.2014, https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65658/tutkiminen_on_oppimista_2001.pdf?sequence=1#page=101
- Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon verkkosivut. Luettu 8.4.2014, <http://www.yle.helsinki.fi/opinnot/perusopetus/15s-15k.html>